

Концепція

національно-патріотичного виховання слухачів
Тернопільського обласного комунального територіального
відділення Малої академії наук України

I. Вступ. Загальні положення.

Концептуальні засади навчально-виховного процесу у Тернопільському обласному комунальному територіальному відділенні МАН України ґрунтується на психолого-педагогічних і науково-методичних засадах організації навчання, виховання і розвитку учнів у секціях та інших творчих об'єднаннях.

У системі позашкільної освіти територіальне відділення МАНУ відводить важливу роль і вагоме місце національно-патріотичному вихованню. Основними формами поетапної роботи формування юного науковця-дослідника і патріота рідної землі є: лекційні курси з основ наукових досліджень, розробка програми експерименту, яка базується на розкритті тем з використанням місцевого матеріалу (досягнень науки, історичних даних, знаменитих постатей), навчання способів обробки досліджуваного матеріалу і набутих результатів, роботи у бібліотеках, архівах, вищих навчальних закладах.

У діяльності обласного територіального відділення МАНУ, як активної форми позашкільної освіти, виховна функція відіграє важливу роль. Адже увага до виховання майбутньої наукової еліти нашої держави обґрунтовується рядом тенденцій, що розвиваються, а саме: цілеспрямоване керівництво навчально-виховним процесом, позашкільна освіта як основа виховання творчої особистості, удосконалення системи пошуку, розвитку і підтримки обдарованої учнівської молоді.

Система національно-патріотичного виховання учнів в обласному територіальному відділенні МАНУ структурована і здійснюється шляхом організації заходів виховного впливу у наукових відділеннях: філології та мистецтвознавства (секції: українська мова і література, літературна творчість, журналістика), історико-географічного відділення (секції: історичне краєзнавство, історія України, етнологія, правознавство).

Ціленаправлено та індивідуально-зорієнтовано ведеться виховна діяльність у 15 філіях, 1 міському і 3 сільських відділеннях за участю наукових товариств учнів, базових навчальних закладів, ВНЗ, державних установ і громадських організацій шляхом проведення творчих конкурсів, лекторіїв, диспутів, конференцій тощо. Особливі можливості набуття патріотичних вражень і відчуття гордості за приналежність до великодушної і героїчної нації, благородного українського роду відкриваються перед слухачами МАНУ під час проведення занять у літніх профільних наукових школах. За умов поєднання

відпочинку і проведення дієвих заходів виховного впливу, які домінують під час проведення екскурсій, наукових експедицій, творчих зустрічей, лекцій.

Значно розширено шляхи відтворення набутих знань про рідний край, його історію, державотворчі процеси в країні під час творчого вибору тематики і спрямування науково-дослідницької діяльності, здійснення експериментальної і пошукової роботи, яка активізується через: теоретичне опрацювання досліджуваних тем національно-патріотичного і народознавчого спрямування; збору та узагальнення матеріалу, обґрунтування дослідження і написання науково-дослідницької роботи.

Заключним етапом виявлення наукових здібностей, вираження активної суспільно-громадської позиції та приналежності до юної наукової еліти України є конкурс науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України.

У системі національно-патріотичного виховання слухачів секцій обласного територіального відділення Малої академії наук України реалізується ідея розвитку української державності. Важлива роль у науково-дослідницькій діяльності відводиться розкриттю історії героїчної боротьби українського народу за державну незалежність, вихованню національних та європейських цінностей, толерантного ставлення до інших культур; забезпечується активність у громадському житті краю; виховується повага до національних символів, прав людини, готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

II. Мета і завдання національно-патріотичного виховання

Національно-патріотичне виховання у системі навчально-виховного процесу обласного територіального відділення МАН України є комплексною та ціленаправленою діяльністю методистів, керівників наукових відділень, секцій, наукових товариств учнів, відповідальних за роботу філій, викладачів і наукових керівників, спрямованою на формування у юних науковців високої патріотичної свідомості, почуття любові до Батьківщини, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів, цінностей, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Патріотичне виховання засобами науково-дослідницьких проектів є складовою національного виховання шкільної молоді, головною метою якого є формування громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. У системі національного виховання – патріотичне відіграє найважливішу роль, адже сприяє єднанню українського народу, зміцненню

соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави. Особливу роль у складовій виховання патріота відведено військово-патріотичному спрямуванню виховних заходів, де проводиться орієнтація на готовність до захисту Вітчизни, профорієнтаційну роботу. Зміст цього напрямку виховної роботи визначається національними інтересами України, покликанням забезпечувати активну участь здібної до наукової діяльності молоді у збереженні безпеки України, охорони її природних, історичних і мистецьких цінностей,

Мета національно-патріотичного виховання реалізується засобами розкриття наукових таємниць, проведення експериментів, розвитку конструкторських і винахідницьких здібностей обдарованої молоді. Їх реалізація має свою специфіку і конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях творчої особистості патріотичних і національних цінностей, переконань і поваги до Конституції України, законів України, державної символіки, історичного і культурного минулого країни;
- підвищення престижу військової служби, поваги до захисника Вітчизни, героїв минулого і сьогодення;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальним самовираженням, свободою, правами людини і її патріотичною відповідальністю;
- сприяння слухачам секцій МАНУ у набутті ними досвіду: спілкування із науковцями, соціальними інституціями, органами влади, умінь дотримуватись законів і нормативних актів, захищати права людини, брати на себе відповідальність;
- формування мовленнєвої культури, гуманності;
- культивування кращих рис українського народу: працелюбності, справедливості, чесності, взаємодопомоги і співчуття.

III. Основні принципи виховної діяльності у системі Малої академії наук України

Використання перспективного досвіду роботи МАН України, концептуальні засади розвитку позашкільної освіти дають можливість визначити основні принципи виховної діяльності із слухачами МАНУ. Серед них: доступність, індивідуалізація, самореалізація і самоактуалізація, правовий захист, відкритість, стимулювання і підтримка. Відповідно утверджуються в практиці роботи з обдарованою учнівською молоддю і принципи національно-патріотичного виховання як основного напрямку системи виховного впливу на розвиток особистості юного науковця. А саме:

- принцип національної самовідданості, що передбачає виховання любові до рідної земля, народу, шанобливе ставлення до його культури, поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, брати участь у розбудові та захисті своєї країни;
- принцип самоактивності і саморегуляції забезпечує розвиток у слухачів секції МАНУ суб'єктивних характеристик; формує здатність до критичності і самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;
- принцип полікультурності передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування рис відкритості, толерантності, здатності диференціювати спільне і відмінне у різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культуру загальнолюдської;
- принцип соціальної відповідальності обумовлює потребу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується навчальний процес (заняття в секціях, онлайн режим лекцій, літні профільні школи, консультації);
- принцип історичної і соціальної пам'яті спрямовує діяльність та збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах;
- принцип наступності поколінь, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, які проживають в Україні.

IV. Шляхи реалізації національно-патріотичного виховання у системі навчання Малої академії наук України

1. Формування нормативно-правового і методичного забезпечення з питань виховання патріотизму через підготовку наказів, методичних рекомендацій, планів, сценаріїв, організацію і проведення масових заходів.

2. Підготовка заходів (комплексної програми) з національно-патріотичного виховання на 2016-2020 роки.

3. Розробка тематики науково-дослідницьких робіт для різних вікових груп слухачів секцій МАН: реферативна форма робіт (6-9 класи) та дійсних членів МАНУ (10-11 класів).

4. Вивчення потреб учнівської молоді щодо науково-пошукового спрямування.

5. Проведення заходів, спрямованих на реалізацію патріотичного виховання у базових навчальних закладах, де функціонують філії обласного територіального відділення МАН України, наукових товариствах учнів, закладах культури спільно з громадськими організаціями і батьківською громадськістю.

6. Підтримка і сприяння волонтерським проектам, заохочення молоді до участі у соціальних, інтелектуальних та творчих програмах.

7. Популяризація кращих здобутків національної науки, культури, героїчного минулого і сучасного, підтримка самодіяльної науково-пошукової діяльності слухачів секцій МАН України; участь у всеукраїнських і міжнародних конкурсах, виставках, наукових проектах.

8. Активне залучення до патріотичного виховання слухачів наукових секцій учасників бойових дій АТО, членів сімей Героїв Небесної Сотні, діячів науки, культури виробництва, які виявляють активну життєву патріотичну позицію.

9. Сприяння участі учнів-членів МАН України у клубах, секціях, інших творчих об'єднаннях школярів, які функціонують на базі загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів.

10. Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання шляхом участі слухачів МАН України у теле-, радіопрограмах, висвітлення досягнень юних науковців в інтернет-ресурсах (електронний формат газети «Мандрівка у світ науки», сайти обласного відділення МАНУ та департаменту освіти і науки облдержадміністрації), презентації досвіду роботи секцій, наукових відділень, філій.

Процес національно-патріотичного виховання повинен мати випереджувальне спрямування, відповідати віковим особливостям учнів-членів МАНУ (початковий, основний і вищий рівні навчання і виховання).

V. Етапи здійснення (організації) національно-патріотичного виховання учнів-членів територіального відділення МАН України

На першому етапі (2015/2016 н. р.) реалізації концептуальних засад національно-патріотичного виховання обдарованої молоді у системі освіти МАН України передбачено:

- створення програмно-методичного і нормативного забезпечення виховного процесу (накази, сценарії, тематичні плани, програма на 2016-2020 рр., матеріали діагностики, рекомендації, пам'ятки, банк даних інформаційних джерел, зразки кращих науково-дослідницьких робіт та ін.);

- ознайомлення із діючими проектами виховної роботи.

На другому етапі (2016-2017 рр.) залучення і всестороннє охоплення слухачів секцій заходили виховного впливу: бесіди, екскурсії, творчі дискусії, конкурси, виставки; сприяння участі дійсних членів МАНУ у всеукраїнських і міжнародних масових заходів, організація та проведення конкурсів науково-дослідницьких робіт учнів 6-7 класів та I-II етапів Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України, вивчення запитів і потреб слухачів секції (анкетування, тестування), стимулювання творчих досягнень.

На третьому етапі вирішення концептуальних завдань забезпечується шляхом: вивчення й узагальнення досвіду; збору та обґрунтування результатів виховних заходів; проведення науково-практичних конференцій; науково-методичних тренінгів; створення банку даних кращого досвіду з питань виховання патріотів; коректування навчально-тематичних і виховних планів; методичного забезпечення; популяризації кращих досягнень учнів-членів МАНУ.

VI. Програмно-методичні основи, які сприяють вихованню громадянина-патріота

Нові суспільно-політичні зміни в Україні, які відбулися протягом останніх 10 років, усе більшої актуальності надають вихованню почуття патріотизму і національної гідності засобами змісту навчальних програм, основи яких започатковані якісною загальноосвітньою підготовкою, здібних до науково-дослідницької роботи учнів. Добрі знання історії, правознавства, літератури, географії, мистецтвознавства, наук про Землю сприяють розвитку інтересу і поглибленню знань у системі позашкільної освіти.

Героїчні й одночасно трагічні події останнього часу вплинули не лише на розвиток історії і становлення держави, а й на формування національної свідомості і культурних цінностей, які мотивуються любов'ю до Батьківщини, готовністю допомогти їй захисникам.

Проведення інформаційно-просвітницької роботи на заняттях секцій, під час участі у масових творчих заходах сприяє виявленню ініціативи до пошукової, експериментальної і винахідницької діяльності.

Слухачі секцій активно беруться до освоєння наукових надбань з історії України. Велике зацікавлення становлять такі теми:

- козацтво в суспільно-політичному житті України;
- патріотизм і моральність діячів визвольного руху;
- використання місцевого матеріалу з краєзнавства й історичного минулого Тернопільщини;
- українська культура і мистецтво;

- екологія краю й екологічний розвиток.

Особливо актуальним є вибір тематики науково-дослідницької діяльності, який пов'язується із розділом програми «Україна і сучасність».

Керівниками секцій має забезпечуватись максимальне використання досвіду, потенціалу творчих здібностей та обдарувань учнів. Інтелектуальні ігри, дискусії, диспути, прес-конференції, засідання «круглого столу», тематичні діалоги, ділові ігри та інші нестандартні форми проведення занять сприяють підвищенню інтересу до обраної тематики дослідження, а використання кіно-документальної продукції, інтернет-ресурсу, фотоматеріалів, літератури і звукозаписів допоможе підсилити сприйняття виучуваного матеріалу, створити на заняттях відповідну емоційну атмосферу, забезпечить виховний вплив на формування і утвердження ідеалів гуманізму, демократії, добра і справедливості.

Створена й апробована система роботи викладачами і керівниками секцій з питань патріотичного виховання реалізується під час вивчення і дослідження творів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, У. Самчука, Л. Костенко, письменників і митців рідного краю. На заняттях секцій філології і літературознавства в основу системи патріотичного виховання покладено правдиве слово про український народ, його споконвічне прагнення мати власну Українську Державу, рідну мову і культуру. Засобами літератури повинні формуватися складові патріотичної вихованості, які ґрунтуються на життєвих стереотипах українського народу і узгоджуються з народними вимогами до високих вимірів морального, естетичного, духовного, гуманістичного національного менталітету.

Особливо велика роль у вихованні в учнів патріотизму, гордості за свою Батьківщину, почуттів поваги до інших народів, різних країн належить змістовим можливостям виучуваного матеріалу, що базується на досягненнях основ наук: фізики, біології, медицини, географії, економіки. При цьому важливого значення набувають такі фактори:

1. Вибір змісту навчального матеріалу і посилення його українознавчої і країнознавчої спрямованості. На перший план тут виходять заходи з доведення значимості українських учених, їх вкладів у розвиток світової науки і техніки.
2. Реалізація принципу національної спрямованості виучуваного матеріалу з основ наук, використання усної народної творчості, елементів календарної обрядовості, культури, традицій тощо.
3. Максимальне використання виховного потенціалу краєзнавства; реалізація цього завдання може відбуватися шляхом практичного вивчення особливостей природи, господарства і населення рідного краю в процесі організації активних форм пошукової,

експериментальної, винахідницької діяльності учнів-членів МАНУ (практичні роботи на місцевості, експерименти в лабораторних умовах ВНЗ, експедиції); конкретизації знань з окремих галузей: туризму і краєзнавства, мовних ресурсів, економічного розвитку, суспільних відносин.

4. Формування в учнів уявлень про досягнення України в галузі науки, техніки, культури, міжнародних відносин. Акцентується увага слухачів секцій на значимості і ролі наших видатних учених, відновленні пам'яті про здобуті славетні імена науковців.

VII. Очікувані результати

Результати системного підходу до реалізації концептуальних завдань національно-патріотичного виховання повинно стати:

- забезпечення у юної наукової еліти розвинутої національної свідомості, патріотичних почуттів відповідальності, вірності і любові до рідної землі, збереження та вшанування національної пам'яті;
- зацікавленість творчої молоді демократичними соціально-економічними, науковими проектами, які слугуватимуть розквіту держави;
- створення ефективної виховної системи національно-патріотичного виховання, яка підсилюватиме вплив на формування громадянина-патріота, здатного своїми знаннями та працею, науковими досягненнями та примножувати багатства Батьківщини, утверджувати її незалежність, обороноздатність і безпеку;
- формування банку даних про перспективний досвід виховання патріотів засобами наукових досліджень, експериментів, творчих проектів;
- організація збору та поширення інформації про науково-дослідницькі роботи учнів-членів обласного територіального відділення МАНУ щодо зміцнення обороноздатності, про героїчні вчинки військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів, волонтерські внески та збереження історичної пам'яті;
- створення на базі філій, наукових відділень, творчих об'єднань учнів, базових навчальних закладів заповідників, музеїв, кімнат бойової слави, галереї героїв, фотовиставок тощо.